

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ВИТОКИ, ОСНОВНІ ЕТАПИ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕСИ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

У статті здійснено характеристику деяких наукових підходів щодо витоків становлення українського конституціоналізму та їх основних етапів, а також визначено фактори впливу на процеси розбудови державності України. Доведено, що вагомими факторами впливу на процеси становлення української державності є: 1) закономірності економічного розвитку її території; 2) характер економічних зв'язків цих територій між собою та з економічними суб'єктами інших держав; 3) ідеї світового конституціоналізму.

Ключові слова: влада, держава, конституціоналізм, нація, українська державність.

Процеси конституційного закріплення влади завжди були в центрі уваги дослідників-державознавців, зокрема в періоди якісної зміни влади, проведення суттєвих державних реформ та визначення подальших пріоритетів державного будівництва й розвитку міжнародного співробітництва. Події, що відбуваються на території сучасної України, так чи інакше вимагають повернення уваги до визначення нових конституційних методів управління, порушення питання щодо фундаментальних цінностей демократії тощо. У цьому аспекті тема становлення українського конституціоналізму є актуальною, оскільки визначення суттєвих факторів впливу на подальші процеси розбудови сучасної державності України без аналізу витоків цього процесу буде позбавлене об'єктивних висновків.

Тема конституціоналізму є актуальним напрямом наукових пошуків українських науковців, таких як: А. З. Георгіца, В. С. Журавський, А. Р. Крусян, В. Ф. Мелещенко, В. М. Шаповал та ін. Займаючи майже спільні позиції щодо витоків українського конституціоналізму, кожен учений має своє власне уявлення щодо етапів його становлення. При цьому фактори впливу ідей конституціоналізму на процеси розбудови української державності залишаються малодослідженими.

Мета статті – дослідити витoki становлення українського конституціоналізму, основні його етапи, а також виявити фактори впливу на процеси розбудови державності України.

Досліджуючи питання конституційних традицій і конституціоналізму в Україні, М. В. Савчин зазначає, що український конституціоналізм має свої оригінальні витoki: він зароджувався паралельно з відповідними процесами в країнах Західної Європи та Північної Америки, а за деякими елементами випереджав їх (інститути демократії й самоврядування, гарантії прав і свобод інди-

вида не лише в ліберальному трактуванні, а й у соціальному). Український конституціоналізм у власному розумінні, за словами автора, виникає зі становленням Гетьманщини. Конституційна традиція України належить, на його думку, до європейської традиції права, оскільки для неї характерні такі основні структурні елементи: а) гідність людини, свобода й солідаризм як конституційні цінності; б) деконцентрація влади як по горизонталі, так і по вертикалі; в) тяжіння до традицій народоправства та демократії, опір спробам авторитарного правління; г) додержання засад дорадчості при прийнятті владних рішень як необхідної умови їх легітимності.

М. В. Савчин умовно виокремлює в еволюції вітчизняного конституціоналізму три періоди: перший період пов'язаний із формуванням козацького звичаєвого права та оформленням конституційної традиції в Гетьманщині (XV ст. – 1775 р.); другий період – з відродженням вітчизняної інтелектуальної конституційної традиції з 1830-х рр., яка закінчується періодом національно-визвольних змагань 1917–1922 рр., 1938–1939 рр. (Карпатська Україна), 1941/43–1953 рр. (український резистанс нацистському окупаційному режимові та режиму сталінщини); третій період – сучасний конституціоналізм, пов'язаний із лібералізацією й демократизацією Радянського Союзу (з 1988 р.), що дало змогу проголосити незалежність України та здійснити наступну модернізацію конституційного устрою [1, с. 124]. На його думку, на характер конституційної системи та конституціоналізму України впливає те, що територія України протягом тривалого часу (понад 350 років) входила до складу Росії, що зумовило своєрідність українського права та вплинуло на його еволюцію [1, с. 74].

В основі конституційної традиції України М. В. Савчин виділяє такі джерела, як: 1) уявлення про природу суспільного порядку, відображені в певних звичаях, які і впливають на характер позитивного права;

2) концепція забезпечення індивідуальної свободи, що становить основу положень Руської Правди, Литовських статутів і Прав, за якими судиться малоросійський народ; 3) погляди на природу публічної влади, які лягли в основу козацького звичаєвого права та Пактів вільностей і конституцій Війська Запорозького, ідей самоврядування, що пізніше були трансформовані у вигляді рецепції магдебурзького права (ці погляди відображали відому інтелектуальну спадщину XVII ст. європейської традиції права через праці Г. Гроція, Дж. Локка, Л. Пуфендорфа та погляди вітчизняних мислителів); 4) вітчизняна інтелектуальна традиція, що має декілька хвиль свого піднесення, серед яких дослідник виділяє межу XVI–XVII ст. (вершиною чого є Конституція Пилипа Орлика та Права, за якими судиться малоросійський народ), інтелектуальна традиція, пов'язана з діяльністю декабристів у першій половині XIX ст. та Кирило-Мефодіївського товариства, інтелектуальна думка на межі XIX–XX ст. до національно-визвольних змагань періоду 1917–1922 рр.

Досліджуючи вихідні засади українського конституціоналізму, М. В. Савчин зробив висновок, що найбільш важливою проблемою для українського суспільства, яке здійснило декілька спроб організуватися в державу, є проблема легітимності [1, с. 75–76]. Українські традиції легітимності, як зазначає автор, мають свою історію в народоправстві періоду Древньої Русі (Київської Русі), козацькому звичаєвому праві, традиційному прагненні народу до відстоювання своїх прав і вольностей. "Древня Русь за формою була імперією і на початкових етапах свого розвитку розвивалася подібно до Франкської імперії, однак надалі в Древній Русі не склалася традиція ленного права, в основі якого лежав договір про взаємні права і обов'язки між сюзереном та васалом, що імпліцитно обмежувало *impregium* будь-якого феодала. Головними причинами занепаду системи правління в Древній Русі було запозичення київськими князями не прозорих методів правління, притаманних Візантійській імперії (для якої також були характерні часті державні перевороти з кривавими розправами наступників над своїми попередниками по імператорському престолу), а також монголо-татарська навала, яка перервала формування традиції узгодження владних рішень у вигляді міжкнязівських з'їздів, які можна розглядати як своєрідну форму зібрань князів, що існували у Священній римській імперії германської нації – сеймів, які трансформувалися в станово-представницький парламент – рейхстаг із трьома колегіями – радою курфюрстів, радою імперських князів, радою міст" [1, с. 76].

По-іншому уявляє собі періодизацію становлення українського конституціоналізму І. Є. Словська, яка виділяє чотири етапи: 1) зародження українського конституціоналізму (початок XVIII ст. – середина XIX ст.); 2) практика конституційного будівництва й

національна конституційна думка (середина XIX ст. – початок XX ст.); 3) конституційне будівництво в Україні (1919–1991 рр.); 4) становлення українського конституціоналізму в умовах незалежної України (1991–2003 рр.) [2].

На думку А. Р. Крусян, історія конституціоналізму починається в період буржуазних революцій кінця XVIII ст., бо саме тоді з'являються перші конституції в сучасному їх розумінні як основні закони держави й суспільства [3, с. 34]. Саме в цей період ідеї та принципи конституціоналізму як теорії, ідеології і практики конституційного будівництва, пише автор, уперше втілилися в конституційному законодавстві Французької революції кінця XVIII ст., а до цього – в конституційних документах США (Декларація незалежності 1776 р., Конституція 1787 р., Білл про права 1791 р.).

Однак, для дослідження феномена українського конституціоналізму мало виходити лише з тенденцій його світового розвитку, потрібно брати до уваги також існування "українського ґрунту", на якому відбувалися виникнення й зростання вітчизняного конституціоналізму, української державності.

Аналізуючи основні тези збірника статей львівського історика Я. Грицака "Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад", Л. Г. Лук'яненко зазначає таке: "Пан Грицак проголошення й будівництво незалежної України називає "українським проектом". Беручи "український проект" у лапки, він, вочевидь, висловлює незгоду з таким виразом, проте в подальшому вживає його без лапок, що дає право вважати цей вираз за прийнятний авторові. Термін "проект" означає план, намір. Він передбачає існування автора, суб'єкта створення. Отже, "український проект" – це план, за яким хтось задумав створити незалежну Українську державу. Якби той "хтось" цього не задумав, то могло б і не бути незалежної Української держави. В такому трактуванні історія постає як чисто суб'єктивний процес. Чинник об'єктивності зникає... Гадаю, що тут і в подальшому тексті книжки Грицак недооцінює етнічний чинник. Не хочу його обоювати й універсалізувати, все-таки європейська історія підтверджує, що впродовж періодів релігійних війн та династичних і конституційних монархій і аж до демократій XX ст. – упродовж двох тисяч років – бачимо етнічну еволюцію від племен до союзів племен і від союзів племен до націй. Війни й династичні монархії – це зовнішні явища. Еволюція: сім'я – рід – плем'я – нація – це внутрішнє явище. Обидва явища не вільні одне від одного й усе-таки етнічний чинник – це основне, це суть, а війни, державні устрої та форми правління – це похідне.

У цьому похідному є принаймні два різні варіанти: етнос опинився під владою чужої держави й етнос створив свою державу. В першому випадку держава впливає на розвиток етносу як чужа сила, тобто певною мірою шкодить розгортанню його іманент-

них задатків. У другому випадку етнос створив державу з таким режимом правління, який відповідає етнічному світобаченню, психології народу, політичним традиціям та своєму розумінню національної мети. Суть нації виявляється в її державі як формі, коли форму розуміти як внутрішню структуру змісту (Аристотель)” [4].

З цих роздумів випливає, що момент створення держави перетворює певний етнос на націю. А залежно від того, за яким правилом це відбувається (створення нової держави під тиском влади іншої держави або як самостійне волевиявлення певного етносу), виявляються сутнісні характеристики нації. Проголошення державної незалежності є першим етапом конституювання установчої влади в будь-якій країні. Так, після Першої світової війни прийшли до незалежності Фінляндія, Польща та колонії Австро-Угорської імперії, а після Другої світової війни – десятки колоній Британської, Французької, Іспанської, Португальської імперій. Правило створення нової держави, як зазначає Л. Г. Лук'яненко, логічно приводить до переконання в об'єктивній неминучості другої фази дезінтеграції Московської імперії (РФ), виходу з-під влади Москви та створення незалежних держав колишніми так званими автономними республіками, національними краями й округами [4].

На нашу думку, автор певною мірою перебільшує роль етнічного фактора у виникненні національних держав, зокрема, української, та не враховує ролі економічного. У зв'язку із цим треба звернути увагу на те, що сучасна суспільна наука визначає націю як “спільність людей незалежно від їхнього етнічного походження, об'єднаних політичними інтересами, усвідомленням своєї спільності на певній території (землі) з певною державною організацією (суверенітетом), єдиним громадянством, юридичними правами та обов'язками, культурою і традиціями. Визначальними чинниками нації є територія, держава (або прагнення і воля до неї), національна свідомість (усвідомлення ідентичності, соціальної, культурної окремішності, поліетнічної, як правило, спільності). Важливі ознаки нації: особливий менталітет і характер, історична пам'ять і міфологія, духовні й політичні традиції, мова, економіко-господарські, побутові відмінності [5].

Французька академія 1694 р. визначила націю як сукупність жителів однієї й тієї самої держави, країни, що живуть за єдиними законами та користуються однією й тією самою мовою. Пізніше, як вказує І. О. Кресіна, поняття “нація” набуло політичного значення. Французькі просвітителі сформулювали територіально-політичну концепцію нації як групи людей, що живуть на одній території і підкорюються єдиним законам і правителям (урядом). Таке тлумачення нації пов'язане з історичними особливостями західноєвропейських країн (Англиї, Франції, Іспанії), де кордони держав не збігалися з

межами етнічними та мовними, проте політична єдність у межах держави сприяла етнічному й культурному зближенню та формуванню сучасних націй. У 1861 р. англійський учений Дж. С. Мілль визначив націю як самоврядування й громадянство. На противагу цій концепції на початку XIX ст. у Німеччині сформульовано етнічну концепцію нації, що ґрунтувалася на визнанні пріоритету етнокультурних чинників у формуванні нації щодо політичних. Її засновниками вважають німецьких філософів Й. Г. Гердера та Ф. Е. Д. Шлейєрмахера. Зокрема, на думку Й. Г. Гердера, нації є природними спільнотами, а людину визначає її належність до особливої групи, культури, нації, виключно в лоні яких вона може розквітнути. Він був переконаний у тому, що вся діяльність людини є передусім актом самовираження, що втілює в собі загальне бачення життя. Філософ обстоював позицію, що не існує “вищого” народу – жодного *Favoritvolk* (вибраного народу), який має історичне право нав'язувати свій шлях розвитку “нижчим” народам, а кожна культура є незрівнянною й існує згідно зі своїми власними законами [6]. У праці “Ідеї до філософії історії людства” Й. Г. Гердер запропонував диференціацію націй (народів) на “історичні” та “неісторичні” [7].

Згодом етнічна концепція нації була використана в марксистських тлумаченнях нації. Зокрема, слідом за К. Й. Каутським, Й. В. Сталін у 1913 р. визначав націю як стійку спільність людей, що історично склалася, виникла на базі спільності мови, території, економічного життя й психічного складу, який виявляється в спільності культури. Ф. Майнеке у 1907 р. у праці “Світова буржуазія і національна держава” назвав два типи нації – державну й культурну. Ця дихотомія, як пише І. О. Кресіна, зберігається як визначальна у методології дослідження нації і в наш час. При цьому національно-державне тлумачення нації дістало назву “західної концепції”, культурно-національне – “середньоєвропейської концепції”, або “східноєвропейської концепції” [5].

Сучасний німецький дослідник К. В. Хюбнер у дослідженні “Нація” 1991 р., крім згаданої дихотомії “політична” (“державна”) і “культурна” нації, виділяє й субнацію, під якою розуміють одну із націй багатонаціональної держави [8, с. 183]. Останнім часом під впливом інтеграційних процесів у Західній Європі німецький дослідник О. Мольден висуває ідею про появу націй нового типу – мультинаціональних націй, прикладом якої вважає мультинаціональну європейську націю, яка об'єднує низку націй, народів і громадян тих країн, які належать до Європейського співтовариства [9]. Таку ідею сучасний український філософ С. В. Сторожук вважає цікавою, але дискусійною, бо поза увагою фахівців залишаються сутнісні характеристики цих “нових” націй [8, с. 186].

Повертаючись до марксистського розуміння нації, варто відзначити, що воно не обме-

жується поглядами К. Й. Каутського та Й. В. Сталіна. Зокрема, Ф. Енгельс у своїй праці "О разложении феодализма и возникновении национальных государств", говорячи про виникнення націй, писав, що "із змішування народів, яке відбувалося у ранньому Середньовіччі, поступово розвивалися нові національності, процес, при якому, як відомо, у більшості колишніх римських провінцій переможене населення, селяни і горожани, асимілювало переможця – германського володаря. Відтак, сучасні національності також є продуктом пригноблених класів. Щоправда, упродовж усього Середньовіччя межі поширення мови далеко не збігалися з межами держав; проте все ж кожна національність, за винятком хіба що Італії, була представлена в Європі особливою великою державою, і тенденція до створення національних держав, що виступала все ясніше й свідоміше, є одним із найважливіших важелів прогресу в середні віки" [10, с. 409–410].

В іншій праці К. Маркс і Ф. Енгельс наголошують: "Відносини між різними націями залежать від того, наскільки кожна з них розвинула свої продуктивні сили, поділ праці та внутрішнє спілкування. Це положення є загальноновизнаним. Однак не лише ставлення однієї нації до інших, а й уся внутрішня структура самої нації залежить від рівня розвитку її виробництва і її внутрішнього та зовнішнього спілкування. Рівень розвитку продуктивних сил нації виявляється найбільш наочно в тому, якою мірою розвинутий у ній поділ праці" [11, с. 24].

В. І. Ленін у своїх тезах до реферату з національного питання наполягав, що воно має бути поставлене історично й економічно. Національне питання – явище світове. Капіталізм потребує згуртування внутрішнього ринку. Ринок є осередком торгових відносин. Головним знаряддям людських торгових відносин є мова. Згуртування національних сфер (відтворення мови, національне пробудження тощо) і створення національної держави – її економічна необхідність. Національна держава – світове правило [12, с. 385].

Ці загальні положення конкретно втілені в критичному аналізі В. І. Леніним уявлень про розвиток російської державності, що видається дуже важливим для розуміння розвитку української державності.

Критикуючи тезу соціолога М. К. Михайловського про національні зв'язки як продовження й узагальнення зв'язків родових, В. І. Ленін зауважує, що автор запозичує, мабуть, свої уявлення про історію суспільства з тієї дитячої баєчки, якої навчають гімназистів. Історія суспільності, згідно із цією доктриною прописів, полягає в тому, що спочатку була сім'я, цей осередок усього суспільства, потім нібито сім'я розрослася в плем'я, а плем'я – у державу. Якщо М. К. Михайловський повторює це, то за свідчує, крім усього іншого, що він не має жодного уявлення про хід хоча б російської історії. Якщо говорити про родовий побут у

Древній Русі, то, безсумнівно, уже в Середньовіччі, в епоху московського царства, цих родових зв'язків не існувало, тобто держава засновувалася не на родових, а на місцевих союзах: поміщики й монастирі приймали до себе селян з різних місць, і общини, що склалися таким чином, були суто територіальними союзами. Однак про власне національні зв'язки навряд чи йшлося в той час: держава розпадалася на окремі "землі", подекуди навіть князівства, що зберігали сліди колишньої автономії, особливості в управлінні, іноді своє особливе військо (місцеві бояри ходили на війну зі своїми полками), особливі митні кордони тощо.

Тільки новий період російської історії (приблизно з XVII ст.) характеризується фактичним злиттям усіх таких областей, земель і князівств в одне ціле. Злиття викликане не родовими зв'язками і навіть не їх продовженням та узагальненням: воно було зумовлено посиленням обміну між областями, зростанням товарного обігу, концентруванням невеликих місцевих ринків в один загальноросійський ринок. Але оскільки керівниками й господарями цього процесу були капіталісти-купці, то створення національних зв'язків було не чим іншим, як створенням зв'язків буржуазних. М. К. Михайловський, на думку В. І. Леніна, лише побив самого себе і не дав нічого, крім зразків буржуазних банальностей, оскільки пояснював інститут спадкування дітонародженням і його психікою, а національність – родовими зв'язками; буржуазних – тому що брав категорії та надбудови однієї історично визначеної суспільної форми (заснованої на обміні) за категорії настільки ж загальні та вічні, як виховання дітей і "безпосередньо" статей зв'язки.

А критика М. К. Михайловським висновку марксизму, що історія являє собою ряд епізодів класової боротьби, на тій підставі, що "засноване Марксом міжнародне товариство робітників, організоване з метою класової боротьби, не завадило французьким і німецьким робітникам ризати й розоряти один одного", чим доводиться, нібито марксизм не звів рахунків "з демоном національного самолюбства і національної ненависті", за словами В. І. Леніна, свідчить про брутальне нерозуміння того, що дуже реальні інтереси торгової та промислової буржуазії становлять головний фундамент цієї ненависті і що говорити про національне почуття як самостійний фактор означає тільки замазувати суть справи [13, с. 153–155].

Ці важливі ленінські зауваження не втратили своєї актуальності й для сьогодення, об'єктивний науковий аналіз сучасних проблем національно-державного будівництва ще й ще раз підтверджує глибину наведених висновків. З них потрібно виходити і при дослідженні процесу становлення української державності як у минулі століття, так і на сучасному етапі.

Важливо відзначити, що конституювання влади в Україні в процесі становлення її дер-

жавності із середніх віків аж до 20-х рр. минулого століття завжди вирішальним чином визначалося закономірностями економічного розвитку як на її територіях, так і характером економічних зв'язків цих територій між собою та з економічними суб'єктами інших держав.

Водночас кожна новоутворювана держава має свої суб'єктивні й об'єктивні чинники її створення, згідно з яким відбувається процес конституювання публічної влади, реалізується влада. Тому свій вплив на вказані процеси справляли також ідеї світового конституціоналізму.

Зокрема, загальновідомим є вплив на монархічні режими Російської імперії французької Декларації прав і свобод людини та громадянина 1789 р., де вперше було визначено зміст конституції. Зокрема, у ст. 16 Декларації вказано: "Суспільство, в якому не забезпечено користування правами і не проведено поділ влади, не має конституції", а закон характеризувався як "виявлення спільної волі" [14, с. 250–252].

Взірцем конституювання влади на рівні закріплення Основним Законом вважається Конституція Франції, затверджена Установчими Зборами 3 вересня 1791 р. Як зазначає А. Р. Крусян, у ній втілилися фундаментальні витоки та принципи конституційного права Франції періоду Нового часу, що істотно вплинули на подальше становлення й розвиток конституційного ладу, на теорію та практику конституціоналізму [15, с. 35]. Так, конституція закріплювала й гарантувала "природні і громадянські права" (розділ 1); суверенітет нації, який є "єдиним, неподільним, невідчужуваним і невід'ємним" (розділ 3); новий державний лад, заснований на принципі поділу влади, представницького правління й обмеження влади монарха.

Наступним важливим кроком у розвитку конституювання влади в Європі стала Конституція Франції 1793 р. Її основні положення були відображенням поглядів якобінців М. Робесп'єра, Ж. Дантона, Л. Сен-Жюста, Ж.-П. Марата, Ж. Кутона, а також поглядів ідеологів Просвітництва, насамперед, вчення Ж.-Ж. Руссо про демократичну республіку та її егалітаристські ідеї політичної рівності й подолання надмірної майнової нерівності при збереженні приватної власності [15, с. 36]. Конституція Франції 1793 р. структурно складалася з нової Декларації прав людини і громадянина та Конституційного акта. У Декларації повністю відхилявся встановлений Конституцією 1791 р. поділ громадян на "активних" і "пасивних"; п. 29 закріплював рівне право кожного громадянина брати участь у створенні закону та призначенні своїх представників і агентів; встановлювалося обмеження влади держави на користь громадянського суспільства та інтересів кожної людини; метою суспільства оголошувалося "загальне щастя", а метою уряду – "забезпечення людині права користування її природними і невід'ємними правами".

Ці ідеї стали певним орієнтиром у подальшому розвитку національної державності багатьох країн Європи, реформаційних і революційних процесів у Російській імперії, які так чи інакше впливали на розвиток української держави. Особливо яскраво вони виявилися в ході буржуазних реформ на початку 60-х рр. XIX ст. та революційних подій у Росії в 1905–1907 рр., особливо в Лютневій та Жовтневій революціях 1917 р.

Висновки. Слід підтримати висновки М. В. Савчина з приводу того, що найважливішою проблемою для українського суспільства, яке здійснило декілька спроб організуватися в державу, є проблема легітимності. До речі, вона й сьогодні залишається актуальною. Як свідчить історичний досвід, головними причинами занепаду системи правління в будь-якій державі є непрозорі методи правління, державні перевороти з кривавими розправами наступників над своїми попередниками.

Досліджуючи процеси розбудови української державності, деякі автори перебільшують роль етнічного фактора у виникненні національних держав, зокрема, української, та не враховують ролі економічного. На нашу думку, вагомими факторами впливу на процеси становлення української державності із середніх віків аж до 20-х рр. XX ст. були закономірності економічного розвитку як її територій, так і характер економічних зв'язків цих територій між собою та з економічними суб'єктами інших держав. Водночас кожна новоутворювана держава має свої суб'єктивні й об'єктивні чинники її створення, згідно з якими відбувається процес конституювання публічної влади, реалізується влада. Тому свій вплив на вказані процеси справляли також ідеї світового конституціоналізму.

Список використаної літератури

1. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції : монографія / М. В. Савчин. – Ужгород : Ліра, 2009. – 372 с.
2. Словська І. Є. Український конституціоналізм: етапи становлення і розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / І. Є. Словська. – Київ, 2004. – 213 с.
3. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 560 с.
4. Лук'яненко Л. Українська державність: політичний проект чи воля народу? [Електронний ресурс] / Л. Лук'яненко. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/223051>.
5. Кресіна І. О. Нація / І. О. Кресіна // Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін.]. – Київ : Укр. енциклопедія, 1998. – Т. 4: Н–П. – 2002. – С. 105.
6. Біографія Гердер Йоганн Готфрід (1744–1803) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vyz.com.ua/biografii/item/34-gerder-yogann-gotfrid>.
7. Етнополітичні концепції Й.-Г. Гердера / О. В. Картунов // Вступ до етнополіто-

- логії : наук.-навч. посіб. – Київ, 1999. – 300 с.
8. Сторожук С. В. Типологія націй в контексті західноєвропейської ідеології XIX–XX ст. / С. В. Сторожук // Гуманітарні студії : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 8. – С. 180–187.
 9. Мольден О. Європейська нація. Від Атлантики до України / О. Мольден. – Львів, 2003. – 253 с.
 10. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – Москва : Гос. изд-во полит. лит-ры, 1961. – Т. 21. – 746 с.
 11. Маркс К. Фейербах. Противоположность материалистического и идеалистического воззрений / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Москва, 1966. – С. 24.
 12. Ленин В. И. Полное собрание сочинений / В. И. Ленин. – Москва : Изд-во полит. лит-ры, 1973. – Т. 24. – 568 с.
 13. Ленин В. И. Полное собрание сочинений / В. И. Ленин. – Москва : Изд-во полит. лит-ры, 1967. – Т. 1. – 663 с.
 14. Конституция и законодательные акты буржуазных государств XVII–XIX вв.: Англия, США, Франция, Италия, Германия : сб. док. / сост. Н. Н. Блохин ; под ред. П. Н. Галанзы. – Москва : Госюриздат, 1957. – 587 с.
 15. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2015.

Максакова Р. Н. Становление украинского конституционализма: истоки, основные этапы, факторы влияния на процессы развития государственности Украины

В статье характеризуются некоторые научные подходы к истокам становления украинского конституционализма, обозначены его основные этапы, а также определены факторы влияния на процессы развития государственности Украины. Сделан вывод, что весомыми факторами влияния на процессы становления украинской государственности являются: 1) закономерности экономического развития ее территорий; 2) характер экономических связей этих территорий между собой и с экономическими субъектами других государств; 3) идеи мирового конституционализма.

Ключевые слова: власть, государство, конституционализм, нация, украинская государственность.

Maksakova R. Formation of Ukrainian Constitutionalism: the Origins, Milestones, Influences on the Processes of Development of the State of Ukraine

The article describes some of the scientific approach to the origins of the formation of Ukrainian constitutionalism marked its milestones, as well as the factors of influence on the process of development of the state of Ukraine.

The author supports the conclusions ukranskogo researcher M.V. Savchina about the fact that the most important issue for the Ukrainian society, which has carried out several attempts to organize in the state, is a problem of legitimacy. By the way, and today it remains relevant. As history shows, the main causes of the decline of the system of government in any country are opaque methods of government, frequent coup massacres successors of their predecessors.

The attention that the moment of creating a state makes a certain ethnic group in the nation. And depending on how, by what rule this happens (the creation of a new state under pressure from the authorities of another state, or as an independent will of a particular ethnic group), manifest the essential characteristics of the nation. The proclamation of state independence is the first step in the constitution of constituent power in any country.

Some writers exaggerated to some extent the role of the ethnic factor in the emergence of national states, including Ukrainian, and do not include economic role. In this connection it is necessary to point out that in modern social science nation is defined as "a community of people regardless of their ethnic origin, united political interests, identify with their community in a particular area (land) with some government organization (sovereignty), single citizenship, legal rights and obov'yaz-kamy, culture and traditions. The determining factors are the nation's territory, state (or prahennnya and it will), national consciousness (awareness of identity, social, cultural identity, multicultural usually community). Important features of the nation: a special mentality and character, historical memory and mythology, religious and political traditions, language, economic-commercial, personal differences

It is concluded that an important factor of influence on the processes of formation of Ukrainian statehood are: 1) the laws of economic development of its territory, 2) the nature of the economic relations of these areas among themselves and with economic agents of other states, 3) the idea of global constitutionalism.

Key words: power, government, constitutionalism, the nation, the Ukrainian statehood.